

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Provinciæ Paraquariæ Societatis Jesv

Techo, Nicolas

Leodii, MDCLXXIII.

Cap. 4. De Divi Thomæ Apostoli itineribus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38528

fauros suos aperire amantis. Interim pestis notabili Sociorum curâ Guairaniæ oppida divexabat, cujus metu quamplurimi Neophyti Cathecumenique, rati in dispersatos contagiosum malum leviturum minùs, manipulatum ad suas sylvas diffluebant, remedium animarum corporum saluti postponentes. Ethnici, ad quos non pauci transfugerant, occasione utentes, persuadere conabantur iis, qui apud nostros remanserant, ut, oppidis desertis, se è gravibus malis ad antiquam libertatem tandem extricarent: quin etiam intentatis minis nihil optare ardentius se significabant, quàm si in aliquo Sacerdotum nostrorum cranio compotitate possent. Anronium Ruisium, & veteres ferè omnes Neophytos, vis mali prostraverat, adeò terribilis, ut jam integri deessent, qui cadavera sepelirent. Sic tertii oppidi fundamenta, dilapsis plerisque incolis, subversa sunt. Ubi Ruisius convaluit, peste utcumque dissipatâ, Socii tum per se, tum per Neophytorum fidelissimos, in omnem partem se versavere, quorum diligentia ex remotissimis sylvis palabundi plerique eruti, rursùm se oppidanis adjunctum venèrè. Illud singulare: navigiolo, quo numerosi transfugæ ad oppida revehebantur, submerso, infans adhuc lactens tamdiu aquis supernatavit, donec è periculo ab adnatantibus ereptus, melioribus aquis immergeretur. Postquàm omnes Neophyti ad oppida ex dispersione revocati sunt, ad refarciendas pestis ruinas, Ethnicos reducendo, Sociorum animi erecti sunt: satisque constat campestrium Guairaniæ populorum hæc tempestate benè magnam turbam nostris oppidis, datâ Christo fide, se adjunctis. Præterea Salazarius ex magni Paraniæ littoribus sylvestrem gentem magno numero & labore reduxit ad oppidum. Emissarii verò Neophyti perpetui erant in indagandis Barbaris: qui nemora inter Paranam & Huibaum scrutabantur, incidere in homines supra communem Guairaniæ gentis conditionem feroces: plerique, insertis tribus quinqueve prominentibus lapillis, utrumque labrum sibi deformaverant; casas seipsis humiliores habitabant; pro omni cibo dactylis & palmarum meditullio, modicæque ferarum venatione ac radicibus victitabant; ferri defectum supplebant acutis lapidibus aut ossibus oblongo ligno insertis. Nullum nomen, quo Deum significarent, habebant; tonitruum pro omni Numine venerabantur. Horum hominum septuaginta tria capita Apostolici venatores unâ excursionem ad oppidum traxere: sed quòd cibus sponte natis & in umbra naturam assuefecissent, intra annum omnes, si quatuor excipias, admisso priùs Baptismo, satis concessere. Alii excursiones alios Ethnicos vario numero Cathecumenis adjunxere. Sub id tempus aliquot Brasiliæ oræ coloni, Indorum abactores, ad nova Guairaniæ oppida venèrè, narrantes se ad Maranionem fluvium per immensa pericula infinito pænè terrarum tractu penetrasse, reperisseque per eos populos traditam à Majoribus Sancti Thomæ memoriam adhuc vigere; multa etiam de varietate nationum, in Americæ Mediterraneis hæcenus incognitarum; de fluminum terrarumque conditionibus, ac curiosis rebus addebant, quas recensere nec mearum partium est, nec auctores tales sunt, ut calamum, veritati dicatum, iis accommodare debeam. Hoc maxime anno ex quinque sagittariorum millibus, quos Cataldinus & Maceta ad Pirapi, Parapananæ, & aliorum fluminum littorales latebras censuerant, nulli restabant fermè baptizandi; omnibus (si manipulos à prædonibus abactos excipias) ad duo oppida variis excursionibus per Societatem feliciter reductis. Atque tum demum Piro-poenisium & Parapananæ accepta à Majoribus traditio de Sancti Thomæ Apostoli per Guairaniam prædicatione, & ejusdem de Societatis laboribus prædicatione, inter res credibiles habita est; quam rem simul narrandam ad id tempus rejeci.

JOSEPHO Cataldino & Simoni Macetæ Parapananæ fluminis accolæ ad oppida primùm reducentibus, Maracana inter suos potens, & plures alii Ethnici narrare, traditum à majoribus accepisse se, Sanctum Thomam (quem Zume Brasiliæ ac Guarani propria dialecto vocant) per Guairaniam iter olim habuisse, prædixisseque popularibus suis, futurum aliquando, ut gens omnis per viros Crucem manibus præferentes ad duo oppida reduceretur: quòd factum fuisse Laure-

1619.
Pestis Neo-
phytorum dispa-
rat.

Oppidi initia
disturbata.

Puer porten-
tose servatus
ad Baptis-
mum.

Sylvestrium
hominum
mores.

De Sancti
Thomæ me-
moriâ.

CAPUT
IV.
De D. Tho-
mæ Apostol-
itineribus.
Apud Para-
pananæ ac-
colas Sancti
Thomæ me-
moria viget.

Et apud Pi-
rapoënses.

Item apud
Basilos.

Semita Di-
vi Thomæ.

Sancti Tho-
mæ in Para-
quaria me-
moriam.

Item in Pe-
ruvia.

De Carabu-
censi Cru-
ce.

tani & Divi Ignatii incolæ oppidorum constructione contendebant. Septennio post, idem Cataldinus, Pirapoënsibus Evangelium annuncians, & alii postmodum Socii, variis in Guairaniæ regionibus eandem Divi Thomæ memoriam prædictionemque vigere repperunt: fidem adstruit traditæ à tot populis memoriæ pars epistolæ Emmanuëlis Nobregæ, Brasiliæ Visitatoris, Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo-secundo, in hunc planè modum. *Habent, inquit, incolæ, hoc est Brasili, Sancti Thomæ notitiam, quem Zume nuncupant, eumq; hæc iter fecisse à Majoribus acceperunt, & Apostolica vestigia adhuc cerni propè quemdam fluvium affirmant; quod ut certius cognoscerem, ipse abii, & propriis oculis inspexi quatuor pedum & digitorum satis altè impressa vestigia, quæ nonnunquam aqua excrevens cooperit: ferunt autem ea relicta, dum Divus Thomas prosequutores, ipsum configere volentes, fugeret, flumenq; divisum fuisse, per cujus medium ad ulteriorem ripam sicco pede profectus, in Indiam abiit. Pari modo narrant, sagittas, quibus ipsum petebant, in sagittarios reflexas, sylvasq; per quas gradiebatur, eedentes viam præbuisse: illum quoque pollicitum fuisse, se aliquando has regiones revisurum.* Hæc Nobrega. Nec absonat Orlandinus in historia Societatis. E Brasiliâ in Guairaniam euntibus spectabilis adhuc semita visitur, quam ab Sancto Thomâ ideo incolæ vocant, quòd per eam Apostolus iter fecisse credatur: quæ semita quovis anni tempore eundem statum conservat, modicè in ea crescentibus herbis, ab adjacenti campo multum herbescenti prorsus dissimilibus, præbetque speciem viæ artificiosè ductæ: quam Socii nostri Guairaniam excolentes persæpe non sine stupore perspexisse se testantur. Præterea juxta Paraquariæ metropolim rupes utcumque cuspidata, sed in modicam planitiem desinens cernitur, in cujus summitate vestigia pedum humanorum saxo impressa adhuc manent, affirmantibus constanter indigenis, ex eo loco Apostolum Thomam multitudini undequaque ad eum audiendum confluenti solitum fuisse legem divinam tradere: & addunt Mandiocæ, ex quâ farinam suam ligneam conficiunt, plantandæ rationem ab eodem accepisse. Laurentius Gradus, Episcopus Paraquariensis, & postmodum insulâ Cusquensî donatus, vestigia ejusdem Apostoli, & Franciscus Alfarus Senator Regius, per Misquensem Provinciam repperisse se asserunt. Peruviani vestem inconsutilem incognitæ materiæ inter deflagrantis montis cineres inventam; par calceorum (teste Didaco Alvares de Paz) fragrantissimi odoris; vestigia lapidi etiam impressa cum litteris exoticis; semitam per arundinetum Titicæ paludis adhuc spectabilem ostentant: summis viris arbitrantibus ea omnia, ob perseverantem inter Indos memoriam, ad Sanctum Thomam Apostolum (quem Tume vocant) referri debere. Torribius Archiepiscopus Limensis, sanctitatis famâ inclutus, saxum illud, cui vestigia humana impressa sunt, sacello claudi curavit: & ante Hispanorum adventum Colla, Tupa Guarcaris Ingæ pueritiæ moderator, eundem lapidem adorari ab suis olim jusserat. In Cachensi regione visuntur adhuc rupes igne tostæ, constante famâ, quod ignis è cælo missus has olim concremarit, in vindictam intentatæ mortis cuidam homini legem divinam annuncianti, quem hominem Collæ, Peruvix alteri populi, eò venerationis habuerunt, ut Creatoris filium appellarent. Sed nihil ita ad rem meam facit, quàm Crux Carabucensis totâ Peruvia celebris. Carabucum Neophytorum pagus est; ad lacum Titicam, sub quo lacu, indicio ab Indis accepto, Sarmientus loci parochus, post diurnam fossionem Crucem reperit, tantam celebritatem brevi tempore consequutam, quantum illi patrata miracula pepererunt; inter quæ illud mirandum maximè, quod non secus ac primaria Crux, particulatim scissa, nihil suæ magnitudinis deperdat, tantum iterum portentose crescens, quantum ad fovendam mortalium pietatem minutarum partium abscissione decreverit. Constans opinio est, Crucem hanc Carabuci ab Divo Thomâ Apostolo olim fuisse erectam, freudentibus dæmonibus, aientibusque, nullâ se deinceps responsa daturus, donec de medio tolleretur: idcirco Indi in adjacentem lacum eam præcipitavere: quod dum sapius fecissent, & semper aquis supernatans emergeret, nulloque igne absumi posset, tandem altissimè defossam sub ipso lacu Titicâ, immenso superjecto terræ pondere, obruerunt. Signa adhuc extant intentatæ combustionis. Cæterum, quia nulla, nec in Peruvia,

nec in adjacentibus Provinciis, reperitur materia similis ei, ex quâ Crux Carabucensis facta est, conjectat Antonius Ruifius è Brasiliâ, ubi ejusmodi speciei visuntur arbores (& vidisse se asserit) per Guairaniâ Paraquariamque ab Apostolo fuisse transportatam. Quod si quis pondus objiciat vix tribus equis portabile, etiam fidem negabit Osorio, asserenti in Malepur, Cambaizæ oppido, ubi sepulchrum Apostoli cernitur, lignum adhuc ostendi ab Divo Thomâ illuc miraculosè advectum, cujus ligni ea est vastitas, ut ne boum quidem copiosa multitudo. (aut plura elephantum juga, ut Mendoça ait) loco id movere queat. Quidquid sit, noster Didacus Torres Carabucensis Crucis particulas auro incrustatas Clementi Octavo, & aliquot Purpuratis Patribus, cum obtulisset, non sine æstimatione rei mirabilis receptas fuisse, in authenticis schedis traditum reperio. Quod si quis addubitet quorandem modo in Americam Apostolus navigarit, legat epistolam Asiaticam Navarchæ, demonstrantis, id sine miraculo fieri potuisse. Non me latet quàm multa de Sancti Thomæ itineribus inter apocrypha recensentur. Nam ut longè certissimum est, in omnem terram exivisse sonum Apostolorum, sic quâ singuli iverint non æquè notum. Ideo quæ jam scripsi, narrare potiùs quàm asserere malui, ne silendo, communi gravissimorum hominum æstimationi refragari, & conjecturas pro compertis rebus venditando, veritatem temerè exponere videar. Nunc tritiori viâ incedamus.

HOc anno primùm Neophytis in Guairaniâ Corpus Christi communicatum est. Nam ut semel hoc dicam, non statim Barbaris ad fidem conversis Eucharistia conceditur, tum ob fidei imbecillitatem, tum ob Indorum diminutum caput: tum denique, ut, crescente tanti cibi desiderio reverentiâque, majori cum utilitate percipiatur. Itaque per totam provinciam Provincialis Oniatus statuerat, ut octavo tantùm aut septimo ab novorum oppidorum fundatione anno delectus Neophytorum haberetur, quibus cœlestis esca tribueretur. Postquam igitur increbuit ad id seligendos esse aliquos, mirum quantis precibus syngrapham, electionis tesseram, ambirent. Cùm verò cognovissent Doctrinæ Christianæ peritos, & non alios, summum illud beneficium consequuturos; quotidie omnes per multas hebdomadas ad templum ventitabant, aut sui experimentum daturi, aut quod sibi deesset ab Sociis percipituri. Gentis primores verecundiâ provectæ ætatis, cùm ægrè se ad audiendam catechesim accommodarent, jam amore cœlestis cibi pueris immixti ferulæ se submittebant, in officinis, in domibus, in agris, in compitis diu noctuque perlonabant voces doctrinam Christianam addiscentium, nihilque molestius ferentium, quàm quando minùs capaces ab Sacerdotibus repellebantur. Honestâ mulier ab Sacerdote nostro, cui cognita non erat, repullam passa, ita ob frustratum cœlestis cibi desiderium indoluit, ut viribus repente defecta è templo priùs pedem efferre non potuerit, quàm exanimata, ac cibo cœlesti donata, pristinum spiritum sibi reddi sentiret. Sed longè illud est mirabilius. Convenerant ad templum inter Neophytos Sacræ Communionis candidatos duæ mulieres, tam corpore sibi invicem similes, quàm animo dispares: nam una sortilegiis ad insaniam olim dedita, famosum sibi nomen apud populares fecerat: altera modestissimis moribus inter coætaneas prælucebat virtutum omnium exemplo. Hæc igitur è turba assurgens modestè postulat à Patre ut examinetur: Sacerdos noster, vultus similitudine deceptus, autumans eam esse magam, elatâ voce monet, cibum Angelorum non dari canibus ad vomitum redire pronis: escam vitæ non dari fœminis mortem manu facere assuetis, nisi diuturnâ patientiâ Fidei Christianæ se probassent. Hoc dicto, jubet ad experimentum de geniculis, præmissâ publicè professione Fidei, præteritos errores detestari. Optima mulier nihil morata in medium prodiens, imperata facit; sed mox qualis esset deprehensa, interrogatur ab Sacerdote, erroris pœnitente, quo animo indebitam castigationem suscepisset: cui illa respondit, durum quidem sibi illud accidisse, sed Divinæ escæ desiderio obloquutam se non fuisse, quòd putasset iis tentamenti opus esse ad discernendos eorum animos, qui Angelorù Panem ambirent.

De Divo Thomâ itineribus.

CAPUT V.
De prima Neophytorum communiione.

Tardè communiõ Neophytorum conceditur.

Impenitens ab eisdem desideratur.

Communionis desiderio mulier deliquitum patitur.

Barbara mulieris ad communionem experimentum singulari.